

פינוי המחבלים מביירות

לאחר סיום מבצע 'בני דודים' ב-5 באוגוסט המשיכו כוחות צה"ל להפעיל אש מנגד, מהאוויר, מהיבשה ומהים, לעבר מטרות מחבלים בעיר ביירות. הירי נערך במדיניות שכונתה 'דג מלוח', ולפיה על כל הפרה של הפסקת האש מצד המחבלים ניתנה תגובה, בעיקר בירי לעבר עמדות מבוצרות ואמצעי לחימה. הקהילה הבין-לאומית ובראשה ארה"ב התנגדו למדיניות זו, אך לא הפעילו לחצים שיביאו להפסקתה. מטרת המדיניות הייתה להמשיך להפעיל לחץ על המחבלים כדי להביא לכניעתם ולהסכמה על גירושם מהעיר תוך כדי המשך הפגיעה באמצעי הלחימה ובכוחותיהם למקרה שיסרבו ושתדרש פעולה לכיבוש העיר.

בימים שלאחר ה'זחילות' נערך שיח דיפלומטי עם הלבנונים, עם הנוצרים ועם שליח ארה"ב ללבנון פיליפ חביב כדי לקדם את גירוש המחבלים מביירות. עם זאת הופעלה גם לוחמה פסיכולוגית, ועיקר מסריה היו שמדינות ערב אינן מסכימות לקבל את המחבלים לשטחן וכי מחבלים שירצו יוכלו להניח את נשקם ולזכות ליחס הוגן מצד ישראל, ולכוחות הסוריים בביירות הועבר מסר שמדינתם זנחה אותם, וכך רצו למנוע את התנגדותם במהלך הקרבות לכיבוש העיר.

למעלה: תת-אלוף יוסי בן-חנן בפגישת תיאום עם קצינים מצבא לבנון
למעלה משמאל: חיילים צרפתים בנמל ביירות, 21 באוגוסט 1982

מפקד אוגדה 162, תא"ל מנחם עינן (משמאל) ומפקד אוגדה 96, תא"ל עמוס ירון, צופים בנסיעת כוחות האויב מביירות. על הכביש - ביטי"אר-60 סורי ועליו תמונות הנשיא הסורי חאפז אל-אסד

הלחץ הגובר על המחבלים הוביל לקידום ההידברות. בליל 12-13 באוגוסט הושגה הסכמה של יו"ר אש"ף יאסר ערפאת על יציאת כוחות המחבלים והכוחות הסוריים מביירות. כדי לאפשר את יציאת המחבלים הוחלט כי יוצב כוח רב-לאומי ובו חיילים מארה"ב, מצרפת ומאיטליה שישהה בביירות וילווח את פינוי המחבלים, וכמו כן הוחלט כי המחבלים יוכלו לעזוב את ביירות כשכל אחד מהם נושא כלי נשק אחד ושאר אמצעי הלחימה יימסרו לצבא לבנון. אוגדה 96 קיבלה אחריות לניהול המבצע מבחינת אבטחת המרחב, ואוגדה 162 אבטחה את ציר ביירות-דמשק בגזרתה ואת מעבר המפונים שנעו בו מזרחה. ב-21 באוגוסט החל פינוי המחבלים והכוחות הסוריים מביירות, והוא הושלם ב-31 באוגוסט. בסך הכול התפנו כ-8,500 מחבלים וכ-6,000 חיילים סורים.

למעלה: חיילי צבא לבנון נפרסים בגמל ביירות עם העברת השליטה על הנמל מידי צה"ל לכוחות הצבא הצרפתי, 21 באוגוסט 1982

בראש העמוד: כוחות ארגוני המחבלים מתרכזים בגמל ביירות לקראת פינויים מהעיר, סוף אוגוסט 1982

נושאת מסוקים מדגם איוו ג'ימה בשירות חיל הנחתים האמריקאי, כחלק מהכוח הרב-לאומי בלבנון, סמוך לנמל ביירות

מבצע 'מוח ברזל'

בעיצומו של פינוי המחבלים, ב־23 באוגוסט, נבחר בשיר ג'ומייל לשמש נשיא לבנון ועמד להיכנס לתפקיד זה חודש לאחר מכן, ב־23 בספטמבר. לקראת כניסתו הצפויה לתפקיד נערכו עימו ועם אנשיו דיונים על האופן שבו נדרש עוד לטפל בכ־2,000 מחבלים שעדיין נותרו בביירות תחת כיסויים שונים. בדיונים סוכמו העקרונות לכניסת צבא לבנון למערב ביירות ולסיוע שיינתן לו מצה"ל. ב־14 בספטמבר, עם הידיעה על הירצחו של ג'ומייל, שונו באחת תוכניות צה"ל. בתחילה נראה שסריקת מחנות הפליטים בביירות תיערך בסיוע צבא לבנון, בהתאם לסיכומים המקדימים. למחרת התברר שצבא לבנון לא ישתתף בלחימה בפועל, ולכן התבקש להישאר בבסיסיו ולא להתערב. צה"ל נערך להשתלט על מערב ביירות על פי תוכנית 'מוח ברזל', כדי לייצב את המצב בבירה הלבנונית, כדי למנוע מהומות וכדי לחסל את המחבלים שנותרו בה. צבירת הכוחות לפעולה החלה ב־14 בספטמבר וכללה הטסה לביירות של יחידות, כגון גדודים 12 ו־202, שנחתו למחרת בשעות הבוקר. התוכנית לכיבוש ביירות התבססה על הפעלה של שתי אוגדות, אוגדה 96 שתתלט על החלק הדרומי של מערב ביירות עד מצפון לציר 'גופמנה', ואוגדה 91 שתתלט על חלקה הצפוני.

בשעה 05:00 בבוקר 15 בספטמבר, אחרי שנצברו רוב הכוחות ואחרי שנתפסו שטחי מפתח, החלו כוחות משתי האוגדות להתקדם אל מערב ביירות. אוגדה 96, בהרכב של שתי חטיבות חי"ר, חטיבת הצנחנים 35 וחטיבת בה"ד 1, וחטיבת שריון מוקטנת 211, תקפה מדרום לצפון על בסיס כביש החוף (ציר 'בוקיטו'). חטיבה 35, בהרכב גדודי החי"ר 50 ו־890, היחידות החטיבתיות וגדוד שריון מוקטן 126, התקדמה ב־15 לחודש במרחב ציר 'בוקיטו' ועצרה מדרום לציר 'גופמנה'. בד בבד משעות הצהריים המאוחרות של 15 לחודש תקפה חטיבת בה"ד 1, בהרכב גדוד חי"ר גפן, גדוד 890 שהוכפף אליה מחטיבה 35, כוח טנקים מאולתר, סוללת מחבט (ג"מ) וסוללת תותחים 155 מ"מ (לצורך ירי

כניון ישרי), לאורך ציר 'גופמנה' ממזרח למערב לעבר צומת 'גופמנה'- 'בוקיטו', שאליה הגיעה בערב של אותו היום. גדוד 202 שנצבר בשדה התעופה ח'אלדה קיבל תחת פיקודו פלוגת טנקים מחטיבה 500 והתקדם ככוח עצמאי בציר 'אמפלמה' עד מצפון לצומת 'אמפלמה'- 'מוש' עד לערב אותו היום, ובבוקר שלמחרת הצטרף לחטיבה 35.

במאמץ הצפוני קיבלה חטיבה 828, בהרכב שלושת גדודיה, 17, 450 ו־906, תחת פיקודה את גדוד 12, שתחת פיקודו פלוגת הנדסה מגדוד 601 ופלוגת טנקים מחטיבה 500, והתקדמה בציר החוף 'בוקיטו', מהנמל לעבר ראס ביירות. בשעה 14:00 הועברה החטיבה תחת פיקוד אוגדה 91 ונקבע גבול גזרה בין שתי האוגדות, וכך השטח שמצפון לציר 'גופמנה' היה באחריות אוגדה 91, והשטח שמדרום לו היה באחריות אוגדה 96. תחת האוגדה

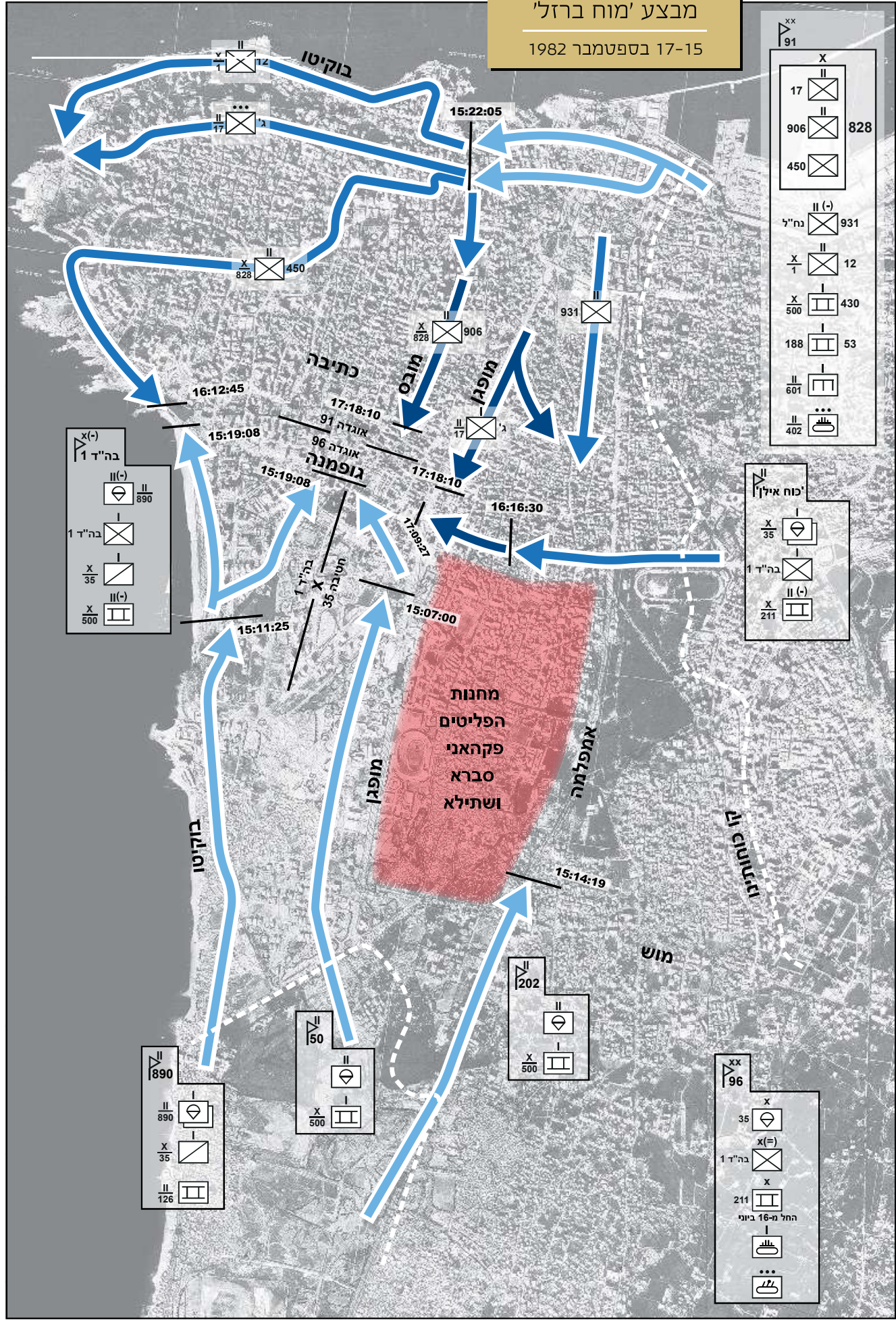

טיהור ביירות המערבית - טור נגמשי"ם
לצד ג'יפ שיטור לבנוני

חיילי חי"ר עולים על מסוק יסעור בדרכם
לתגבר את כוחות צה"ל בביירות

מבצע 'מוח ברזל'
17-15 בספטמבר 1982

xx
91

X	17	828
	906	
X	450	
(-)	931	
	נח"ל	
X/1	12	
X/500	430	
	188	53
601		
	402	

||

X/35	
X	בה"ד 1
(-)	X/500

x(-)
||

X/890	
(-)	
X	בה"ד 1
X/35	
(-)	X/500

890

	890
X/35	
	126

50

X/500	

202

X/500	

xx
96

X	35
x(=)	בה"ד 1
X	211
	החל מ-16 ביוני

פעלו גם גדוד 931, מסגרות וכוחות שריון מחטיבות 188, 500 ו-211 וסוללת תותחים מגדוד 402. במהלך ההתקדמות נתקלו הכוחות בהתנגדות באזור המלונות הילטון, סנט ג'ורג' והולידיי-אין, ולמעשה ההתקדמות נעצרה באזור הנמל והתחדשה רק למחרת בבוקר. ב-15 לחודש הייתה אמורה להיערך נחיתה מהים של כוח משייטת 13, ואילו היה אמור לחבור גדוד 12 על ציר 'בוקיטו', אך הפעולה של השייטת בוטלה עם רדת הערב. התקדמות הכוחות המשיכה בבוקר 16 בספטמבר והושגה שליטה על ציר החוף מהנמל עד לראס ביירות.

בבוקר 16 בספטמבר הושגה שליטה על רוב ביירות המערבית. כעת פנו הכוחות לערוך טריקות אחר מחבלים ותשתיות לחימה, לפתוח את הצירים המרכזיים לתנועה ולאבטח את התנועה בהם. עד שלב זה לא נכנסו כוחות צה"ל למחנות הפליטים פקהאני, סברא ושתיאל, שבהם היה ידוע כי מסתתרים מחבלים רבים מאלה שנותרו בעיר, ופעילות צה"ל בעיר הוגבלה בשל לחץ אמריקאי מסיבי על ישראל להפסיק את הלחימה. בשעות הבאות נשמר השקט ברחבי העיר, למעט מספר אירועים שבהם נורתה אש לעבר הכוחות. כך למשל נפגע נגמ"ש של חטיבת בה"ד 1 שהיה באזור ההיפודרום מרקטת אר-פיג'י. לקראת השעה 13:00 בצהריים בצומת 'בוקיטו'-'כתובה' חברו כוחות מאוגדה 91 ומאוגדה 96 ובכך הושלמה הלכה למעשה ההשתלטות על מערב ביירות. העוצר שהוטל על העיר עם תחילת הלחימה הוסר, ועל כך הודיעו כוחות צה"ל כמה פעמים באותו היום. לצבא לבנון ולפלנגות הנוצריות הותר לנוע בחופשיות ברחבי העיר, ולכוחות צה"ל ניתנה הנחיה להשיב באש רק אם נורית לעברם אש יעילה.

בליל 16-17 בספטמבר נכנסו כוחות של הפלנגות הנוצריות למחנות הפליטים סברא, שתיאל ופקהאני לאחר תיאום עם אוגדה 96, שהייתה אחראית למרחב זה. על פי התכנון, הפלנגות נועדו לסרוק את מחנות הפליטים ולאתר מחבלים. במהלך הלילה ובשעות הבוקר המוקדמות פעלו כוחות של הפלנגות בשני מחנות הפליטים, סברא ושתיאל. רק ב-18 לחודש התברר כי פגעו בהיקף נרחב גם באזרחים. פעולתם הופסקה לאחר שהתברר היקף הפגיעה בתושבי מחנות הפליטים והופעל לחץ על צבא לבנון לסייע להם. לבסוף, ב-19 בספטמבר, נכנסו כוחות צה"ל למחנות הפליטים כדי להגן על התושבים ולהרגיע את המצב.

למעלה: כוחות צה"ל סמוך לאצטדיון ביירות לאחר כיבוש ביירות המערבית, 21 בספטמבר 1982

למעלה משמאל: ביירות המערבית - תת־אלוף עמוס כ"ץ, ראש מטה פיקוד הצפון, מעיין בתוכנית צה"ל לנסיגה מהעיר, 22 בספטמבר 1982

משמאל: שדה התעופה ח'אלדה, חיילי צה"ל יורדים ממטוס קרנף (הרקולס)

בעמוד ממול:

בראש העמוד: מרכז ביירות המערבית, תצלום אוויר מפוענח של היערכות האויב בעיר

במרכז: תומ"ת נ"מ חובט בסיוור ברחובות ביירות

למטה: תומ"ת רוכב בסמטה בביירות המערבית

חיילי צה"ל מפנים תחמושת שלל לקראת הנסיגה מביירות, סוף ספטמבר 1982

בעקבות הטבח הוחלט להקים את 'ועדת כהן' - ועדת חקירה ממלכתית לבדיקת האירועים, וזו פרסמה את מסקנותיה ב־7 בפברואר 1983. הוועדה קבעה שלא נמצאו הוכחות למעורבות ישירה של צה"ל בטבח במחנות סברא ושתילא, אך במהלכו ידעו מספר קצינים על קיומו ולא פעלו בנחרצות מספקת כדי להביא להפסקתו.

סוף דבר: פיגועי ביירות - מתחילה נועדה כניסתו של צה"ל למערב ביירות לייצב את המצב לאחר הירצחו של ג'ומייל ולהשלים את גירוש המחבלים, אשר היה ידוע כי כ־2,000 מהם נותרו בעיר. שהיית כוחות צה"ל בבירה הלבנונית הייתה זמנית, ולא היה כל רצון צבאי או מדיני להישאר בה. ב־29 בספטמבר, לאחר לחץ בין־לאומי ומדיני פנימי, הושלמה יציאת כוחות צה"ל מביירות, ואלה התייצבו בפאתי העיר. עם הגעת הכוח הרב־לאומי לביירות פינו כוחות צה"ל גם את שדה התעופה ח'אלדה, והשליטה בעיר הועברה לצבא לבנון ולכוח רב־לאומי. בכך הסתיימה מלחמת שלום הגליל.

